

## **ВІДГУК**

**офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора  
Пахомової Наталії Георгіївни на дисертацію  
Тенцер Лесі Вікторівни  
«Діагностика та корекція дисграфії у молодших школярів»,  
що представлена на здобуття наукового ступеня кандидата  
педагогічних наук за спеціальністю  
13.00.03 - корекційна педагогіка**

Нові пріоритети розвитку української системи освіти ХХІ століття, що знайшли своє відображення у впровадженні Нової української школи якісно змінили ставлення держави до рівня освіченості й зростання компетентності особистості та її соціальної ролі, що підвищує увагу до психічного і мовленнєвого розвитку школярів. У цьому контексті актуальним є переосмислення практики організації освітнього процесу в загальноосвітньому та інклюзивному закладах спрямованого на оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності, як підґрунтям успішного оволодіння молодшими школярами новими знаннями в процесі навчально-пізнавальної діяльності. З огляду на це, підвищується значущість наукових досліджень присвячених пошуку інноваційних методів і прийомів опанування писемним мовленням, як передумови набуття необхідних життєвих компетенцій в наслідок навчальної діяльності молодших школярів.

Багаточисельні вітчизняні та зарубіжні наукові розвідки зацентровані здебільшого на розкритті питання симптоматики, механізмів, форм дисграфії, диференціації порушень письма, розроблені як загальних методологічних підходів, так і напрямів, змісту і диференціації методик корекції різних форм дисграфії. Однак, проблема специфіки оволодіння учнями писемним мовленням, визначення причин труднощів засвоєння ними письма та з'ясування механізмів порушень письма, розробки освітніх та навчально-корекційних умов задля забезпечення успішності навчально-пізнавальної діяльності учнів із порушеннями писемного мовлення залишаються в полі зору сучасних досліджень та потребує науково-теоретичного обґрунтування та методичних шляхів вирішення.

Зважаючи на вищезазначене, дослідження Л.В. Тенцер є актуальним, вагомим і своєчасним, оскільки зосереджує увагу на особливостях діагностики та корекції дисграфії у молодших школярів.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Структура роботи відображає логіку системного підходу, що забезпечує цілісність дослідження та не викликає заперечень.

У вступі відповідно до теми та проблеми дослідження окреслено об'єкт, предмет та мету роботи, визначено завдання, забезпечено відповідність завдань та висновків, які логічно узгоджуються зі змістом основної частини дисертації. У роботі представлено науково-категоріальний апарат дослідження, що свідчить про його ґрунтовну організацію.

У першому розділі «Науково-теоретичні засади проблеми діагностики та корекції дисграфії у молодших школярів» представлено результати аналізу фундаментальних класичних і сучасних наукових досліджень щодо процесу оволодіння молодшими школярами письма як складним багаторівневим довільним психічним процесом. Дисертанткою проаналізовано сучасні підходи вивчення порушень письма та окреслено науково-теоретичні положення сьогочасних напрямів діагностики та корекції порушень письма у молодших школярів ЗЗСО із дисграфією з позиції комплексного підходу, з урахуванням індивідуальної структури дисграфічного порушення, причин та механізмів виникнення дисграфічних помилок, особливостей когнітивних і сенсомоторних функцій учнів.

Ознайомлення зі змістом теоретичного розділу свідчить про опрацювання дисертанткою значної кількості наукових робіт, присвячених проблемі дослідження. Аналіз проблеми здійснено різнобічно та ґрунтовно.

У другому розділі «Діагностика дисграфічних порушень у молодших школярів ЗЗСО» Л.В. Тенцер окреслено основні механізми дослідження дисграфічних порушень у молодших школярів ЗЗСО, обґрунтовано критеріально-діагностичний комплекс вивчення навичок сформованості писемного мовлення, досліджено їх рівні сформованості, виявлені та охарактеризовані механізми дисграфічних порушень й узагальнено результати констатувального етапу



дослідження. Заслуговує на особливу увагу обґрунтовані та розроблені модель і методика вивчення дисграфічних порушень у молодших школярів ЗЗСО.

Надало особливого значення результатам узагальненого дослідження на констатувальному етапі вивчення дисертанткою анамнестичних даних учасників експерименту, що дозволило визначити несприятливі ендо- і екзогенні чинники впливу у пренатальний (47,8 %), натальний (30,2 %) та постнатальний (у 15,4%) періоди розвитку дітей.

Суттєво збагатив роботу обґрунтований та безпосередньо репрезентований Л. В. Тенцер у третьому розділі корекційно-розвивальний методичний комплекс логопедичної роботи з подолання дисграфічних порушень у молодших школярів ЗЗСО. На схвальну оцінку заслуговує врахування дисертанткою в корекційно-логопедичній роботі науково-методичних принципів корекції мовленнєвого розвитку дітей із порушеннями письма (комплексності; системності; поетапного формування психічних функцій; урахування «зони найближчого розвитку»; єдності корекційного та розвивального навчання; поступового переходу від суцесивних до симультанних процесів; формування метамовної діяльності на основі практичного рівня володіння мовою; особистісного та диференційованого підходу), врахування структури дисграфічного порушення та визначення механізмів дисграфічних (фонемо-графічних) помилок. Завершується розгляд проблеми аналізом формувального експерименту дослідження.

Позитивної оцінки заслуговує те, що дисертанткою коректно проведено аналіз отриманих результатів, які свідчать про достатню широту й валідність експерименту. Результати експерименту оброблені якісно і кількісно. Додатки до роботи є інформативними і слугують вагомим науково-методичним підґрунтям для заглиблення у проблему діагностики і корекції дисграфії у молодших школярів.

Незаперечною є наукова новизна і теоретична значущість дослідження Л. В. Тенцер, оскільки розроблено комплексний підхід до аналізу порушень письма у молодших школярів ЗЗСО з урахуванням складної багаторівневої структури процесу письма як виду мовленнєвої, інтелектуальної й графомоторної діяльності та багаторівневої організації психічних функцій та операцій, що

забезпечують засвоєння фонетичного принципу письма. На схвальну оцінку заслугує розроблена та експериментально апробована багатофункціональна методика «Письмо без зошита і ручки» (ПБЗР), що спрямована на засвоєння фонемно-буквеного та орфографічного образу слова учнями початкових класів ЗЗСО.

Заслугує на увагу практична значущість дисертаційної роботи Л. В. Тенцер, оскільки методики діагностики і корекції дисграфії у молодших школярів можуть бути використані вчителями-логопедами як дидактично-методичне підґрунтя удосконалення змісту та методики навчальної та корекційно-логопедичної роботи з учнями спеціальних шкіл для дітей із тяжкими порушеннями мовлення та іншими категоріями дітей, які мають труднощі у засвоєнні навички письма в умовах інклюзивного та інтегрованого навчання.

Не викликає сумніву, що представлені покрокові дії та блоки, як складові елементи комплексної діагностики дисграфічних помилок, а запропонована методика подолання порушень писемного мовлення у зазначеній категорії учнів із урахуванням оптико-просторових і фонемно-графічних особливостей, які лежать в основі порушень, дасть можливість оптимізувати корекційно-логопедичний процес з дітьми із дисграфією.

Представлені та обґрунтовані в дисертаційній роботі результати у сукупності розв'язують актуальні наукові завдання. Основні положення й результати дослідження упроваджено в практику роботи ЗЗСО. Слід відзначити, на наш погляд, спробу автора впровадити результати дослідження на міжрегіональному рівні, зокрема в корекційно-розвивальний процес навчання учнів 2-3 класів, які відвідували логопедичний пункт при ЗЗСО № 286, № 269 міста Києва, № 260 міста Києва, початковій школі № 45 Полтавської міської ради, Тальнівській загальноосвітній школі I-III ступенів № 2 Тальнівської міської ради Черкаської області, загальноосвітній школі I-III ступенів № 1 міста Балаклії Харківської області.

Рівень апробації результатів дослідження підтверджується участю дисертантки у багатьох науково-практичних конференціях різного рівня, публікаціях навчально-методичного характеру. Наукові положення, висновки і



рекомендації, сформульовані у дисертації, висвітлено у 15 публікаціях, у тому числі й закордонних.

Оцінюючи роботу Л. В. Тенцер зауважимо, що вона характеризується змістовністю та обґрунтованістю викладених позицій, демонструючи культуру наукового мислення, уміння за допомогою застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів синтезувати емпіричний та теоретичний рівні наукового дослідження, порушувати і розв'язувати наукові проблеми, аргументовано й переконливо викладати наукові узагальнення. Викладене вище дає підстави стверджувати, що наукові положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи Л. В. Тенцер достатньо обґрунтовані й достовірні.

Обсяг основного тексту дисертації відповідає вимогам до написання кандидатських дисертацій. Автореферат дисертації повністю відображає зміст і результати виконаної дослідницької роботи.

Разом з позитивною загальною оцінкою дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне зауважити, що вона не позбавлена певних недоліків:

1. У першому розділі автор подає науково-теоретичний аналіз проблеми діагностики та корекції дисграфії. Проте, на наш погляд, варто було б поглиблено проаналізувати механізми забезпечення і реалізації писемного мовлення з позицій нейропсихології, лінгвістики, нейролінгвістики і психолінгвістики та врахувати дослідження П.Анохіна, Т.Ахутіної, М. Жинкіна, І. Зимньої, О.О. Леонтьєва Л. Сахарного, О. Хомської, В. Щерби та ін. Безперечно збагатило би дисертаційну роботу порівняльний аналіз існуючих класифікацій дисграфії, якими користуються у практичній діяльності вчителі-логопеди.

2. Дисертаційна робота значно виграла б, якби авторка здійснила поглиблений аналіз навчальної програми і підручників, за якими здійснюється освітній процес у ЗЗСО з метою визначенням ключових напрямків задля забезпечення успішного оволодіння учнями початкових класів навичками письма під час вивчення дисциплін мовного циклу. Представлену в третьому розділі таблицю 3.1 Фонетико-графічні уміння, які мають опановувати молодші школярі з предмету «Українська мова» (с.157) доречно було б навести у другому розділі.

3. Метою констатувального етапу дослідження було визначено дисертанткою як «вивчення дисграфічних порушень у молодших школярів ЗЗСО, визначення рівня сформованості у них навички письма та структури дисграфічного порушення» (с. 72), у роботі зазначено, що відповідно до мети та для вирішення завдань розроблено зміст та методику констатувального експерименту. При формулюванні завдань діагностичних методик варто було б дотримуватися їх співвіднесення із формами, видами дисграфії, визначеними у класифікаціях, якими сьогодні користуються вчителі-логопеди та диференціювати завдання в залежності від вікових особливостей учні (2, 3 чи 4 клас) і програмних результатів навчання з «Української мови». Доцільно представити критерії і відповідні показники стану сформованості навичок письма в учнів 2, 3, 4 класів та необхідно обґрунтувати в роботі виділення дисертанткою на констатувальному етапі експерименту контрольної й експериментальної груп (с.82).

Оскільки одним із завдань констатувального етапу експерименту було «визначення стану сформованості усного мовлення учнів як важливої передумови формування навички письма» (с.80), то доречним було б, на нашу думку, представити не тільки перелік авторів методик, але й завдання, які використовувались при обстеженні учнів.

4. Представлена в роботі діагностична модель вивчення дисграфічних порушень у молодших школярів ЗЗСО (Рис.2.2 с.77), на нашу думку, відображає більше послідовність дій, щодо проведення обстеження респондентів. Відтак, потребує пояснення зазначення у II напрямі мотиваційного компоненту та «загальнофункціональних умов» (когнітивного компоненту: увага, короткочасна пам'ять та ін.), оскільки когнітивні і мотиваційні компоненти є передумовою опанування писемним мовленням.

5. Наступне зауваження стосується представленого у третьому розділі методичного корекційно-розвивального комплексу логопедичної роботи з подолання дисграфічних порушень (с. 158), який містить тематичний план корекційно-розвивальної програми. Потребує диференціації корекційна робота з учнями 2 і 3 класів та більше уваги слід приділити лексико-граматичній і синтаксичній складовим.



Міністерство освіти і науки  
Національний педагогічний університет  
Ідентифікаційний код ЗПД 09876

Підпис \_\_\_\_\_  
Засвідчує \_\_\_\_\_  
Начальник відділу кадрів \_\_\_\_\_

I.L.Vаженина